

I . U L U S L A R A R A S I TÜRKÇE EDEBİYAT KÜLTÜR EĞİTİM SEMPOZYUMU

1ST INTERNATIONAL TURKISH LITERATURE CULTURE EDUCATION SYMPOSIUM

BİLGE TONYUKUK'UN ANISINA IN THE MEMORY OF BİLGE TONYUKUK

BİLDİRİ KİTABI | PROCEEDINGS BOOK

Editörler: Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ - Prof. Dr. Osman MERT

Yayıma Hazırlayanlar: Doç. Dr. Faruk POLATCAN - Dr. İsmail ÇOBAN - Doç. Dr. Onur ER

I. ULUSLARARASI TÜRKÇE EDEBİYAT
KÜLTÜR EĞİTİM SEMPOZYUMU

1ST INTERNATIONAL TURKISH LITERATURE
CULTURE EDUCATION SYMPOSIUM

BİLDİRİ KİTABI
PROCEEDINGS BOOK

2020

Düzenleyen / Organizer

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Derneđi

Destekleyenler / Supporters

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu

Türk Dil Kurumu

Bursa Uludağ Üniversitesi

Mersin Üniversitesi

Artvin Çoruh Üniversitesi

Batı Kaspi Üniversitesi

Priştine Üniversitesi

Gürcistan Teknik Üniversitesi

Valeh Hacılar Uluslararası Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Vakfı

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi

BUGU Dil ve Eğitim Dergisi

ISBN: 978-625-44303-1-2

TEKE AKADEMİ: 2

Yayımlayan: TEKE AKADEMİ

Editörler: Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ - Prof. Dr. Osman MERT

Yayıma Hazırlayanlar: Doç. Dr. Faruk POLATCAN - Dr. İsmail ÇOBAN - Doç. Dr. Onur ER

Kapak Görseli: Görsel Sanatlar Uzmanı Levent ALYAP

Kapak Tasarımı: Öğr. Gör. Mehmet Fatih KILIÇ

Grafik Tasarımı: Öğr. Gör. Mehmet Fatih KILIÇ

I. ULUSLARARASI TÜRKÇE EDEBİYAT KÜLTÜR EĞİTİM SEMPOZYUMU

Onur Kurulu / Honorary Committee

- Prof. Dr. Yavuz AKPINAR - *Emekli Öğretim Üyesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Ahmet ÇAMSARI - *Mersin Üniversitesi Rektörü, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Marjan DEMA - *Priştine Üniversitesi Rektörü, KOSOVA*
Prof. Dr. Mahmut DOĞRU - *Yükseköğretim Kurulu, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN - *Emekli Öğretim Üyesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Efrasiyap GEMALMAZ - *Emekli Öğretim Üyesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. David GURGENİDZE - *Gürcistan Teknik Üniversitesi Rektörü, GÜRCİSTAN*
Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY - *Emekli Öğretim Üyesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN - *Türk Dil Kurumu Başkanı, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Leylâ KARAHAN - *Türk Dil Kurumu Bilim Kurulu Üyesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Ahmet Saim KILAVUZ - *Bursa Uludağ Üniversitesi Rektörü, TÜRKİYE*
Zenfira MEMMEDOVA - *Western Caspian Üniversitesi Rektör Yardımcısı, AZERBAYCAN*
Prof. Dr. Öcal OĞUZ - *UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Başkanı, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU - *Emekli Öğretim Üyesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Mehmet ŞİŞMAN - *Yükseköğretim Kurulu, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Fahrettin TİLKİ - *Artvin Çoruh Üniversitesi Rektörü, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Dmitri D. VASİLYEV - *RUSYA FEDERASYONU*
Prof. Dr. Kemal YAVUZ - *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, TÜRKİYE*

Düzenleme Kurulu Başkanı / Chairman of Organizing Committee

- Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*

Düzenleme Kurulu / Organizing Committee

- Prof. Dr. Hakan AKDAĞ - *Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Semra ALYILMAZ - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Hülya ARGUNŞAH - *Erciyes Üniversitesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Gülhan ATNUR - *Atatürk Üniversitesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Tsend BATTULGA - *Moğolistan Devlet Üniversitesi, MOĞOLİSTAN*
Prof. Dr. Musa ÇİFCİ - *Uşak Üniversitesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Tazegül DEMİR ATALAY - *Kafkas Üniversitesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Mihail DOBROVİTS - *MACARİSTAN*
Prof. Dr. Funda KARA - *Atatürk Üniversitesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Erden KAZHYBEK - *KAZAKİSTAN*

Prof. Dr. Kadıralı KONKOBÆEV - *KIRGIZİSTAN*
Prof. Dr. Osman MERT - *Atatürk Üniversitesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. İrfan MORİNA - *Priştina Üniversitesi, KOSOVA*
Prof. Dr. Kasımcan SADIKOV - *Şarkşinaslık Enstitüsü, ÖZBEKİSTAN*
Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Esmā ŞİMŞEK - *Fırat Üniversitesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Hülya TAŞ - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Mehmet TEZCAN - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Murat YAKAR - *Mersin Üniversitesi, TÜRKİYE*
Prof. Dr. Luo XIN - *Pekin Üniversitesi, ÇİN HALK CUMHURİYETİ*
Doç. Dr. Nurşat BİÇER - *Amasya Üniversitesi, TÜRKİYE*
Doç. Dr. Gülay DURMAZ - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*
Doç. Dr. Onur ER - *Düzce Üniversitesi, TÜRKİYE*
Doç. Dr. Özlem ERCAN - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*
Doç. Dr. Faruk POLATCAN - *Sinop Üniversitesi, TÜRKİYE*
Doç. Dr. Safiye SARICI BULUT - *Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE*
Doç. Dr. Nurullah ŞAHİN - *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, TÜRKİYE*
Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*
Dr. Natevan KARAMOVA - *Western Caspian University, AZERBAYCAN*
Dr. Negizbek ŞABDANALİYEV - *Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, KIRGIZİSTAN*
Ramazan AVCI – *Millî Eğitim Bakanlığı, TÜRKİYE*
Kadriye HOCAOĞLU ALAGÖZ - *Bursa Uludağ Üniversitesi - TÜRKİYE*
Burcu KAYA ÇAKI - *Bursa Uludağ Üniversitesi – TÜRKİYE*

Koordinatör / Coordinator

Dr. İsmail ÇOBAN

Sanat Danışmanı / Art Advisor

Görsel Sanatlar Uzmanı Levent ALYAP

Halkla İlişkiler / Public Relations

Dr. Bahattin ŞİMŞEK - Dr. Öğr. Üyesi Fatih CAN

Sekreteryā / Secretariat Team

Muhammet Lütfü AKYÜZ - Mükremin DURMUŞ

Nazmi ŞEN - Dicle ÖZDEMİR - Fidan DOĞRU - İsmail EMİRŞAH

Bilim Kurulu / Scientific Committee

Prof. Dr. Kemal ABDULLA - *Azerbaycan Diller Üniversitesi, AZERBAYCAN*

Prof. Dr. Ayşehan Deniz ABİK - *Çukurova Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Abamüslim AKDEMİR - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Akmatali ALİMBEKOV - *Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, KIRGIZİSTAN*

Prof. Dr. Serhan ALKAN İSPİRLİ - *Atatürk Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH - *Erciyes Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Hasan BAĞCI - *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Hüseyinqulu BAĞIROV - *Western Caspian Üniversitesi, AZERBAYCAN*

Prof. Dr. Napil BAZILHAN - *Uluslararası Türk Akademisi, KAZAKİSTAN*

Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN - *İstanbul Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Erdoğan BOZ - *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Ahmet BURAN - *Fırat Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Rıdvan CANIM - *Trakya Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Cefer M. CEFEROV - *Azerbaycan Pedagoji Üniversitesi, AZERBAYCAN*

Prof. Dr. A. Mevhibe COŞAR - *Karadeniz Teknik Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Engin ÇETİN - *Çukurova Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. İsmet ÇETİN - *Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Cafer ÇİFTÇİ - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR - *Atatürk Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Celal DEMİR - *Afyon Kocatepe Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Nurettin DEMİR - *Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Muammer DEMİREL - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Harun DUMAN - *Marmara Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Metin EKİCİ - *Ege Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Ülkü ELİUZ - *Karadeniz Teknik Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. İlhan ERDEM - *İnönü Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Ruhi ERSOY - *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ - *Kırıkkale Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Cengiz GÖKŞEN - *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Elman GULİYEV - *Pedagoji Üniversitesi, AZERBAYCAN*

Prof. Dr. Ersin GÜLSOY - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*

Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN - *Trakya Üniversitesi, TÜRKİYE*

- Prof. Dr. Ayşe İLKER - *Manisa Celal Bayar Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Kâmil İŞERİ - *Dokuz Eylül Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Nesrin KARACA - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Özay KARADAĞ - *Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Fevzi KARADEMİR - *Düzce Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Hacı Ömer KARPUZ - *İstanbul Kültür Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL - *Gazi Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Emine KOLAÇ - *Anadolu Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL - *Kültür Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Alpaslan OKUR - *Sakarya Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Mustafa ÖNER - *Ege Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN - *Hacettepe Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Sadettin ÖZÇELİK - *Dicle Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK - *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Burul SAGINBAYEVA - *Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, KIRGIZİSTAN*
- Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA - *Marmara Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Cumaali ŞABANOV - *ÖZBEKİSTAN*
- Prof. Dr. Hatice ŞAHİN - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Hatice ŞİRİN - *Ege Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. M. Mete TAŞLIOVA - *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Enver TÖRE - *Artvin Çoruh Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Aleksandr TSOI - *Lodz Üniversitesi, POLONYA*
- Prof. Dr. Duygu UÇGUN - *Pamukkale Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Mustafa UĞURLU - *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. G. Leyla UZUN - *Ankara Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Paşa YAVUZARSLAN - *Ankara Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Bilal YÜCEL - *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Serhat ZAMAN - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Prof. Dr. Peter ZIEME - *ALMANYA*
- Doç. Dr. Şükrü ADA - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Doç. Dr. Cüneyt AKIN - *Afyon Kocatepe Üniversitesi, TÜRKİYE*

- Doç. Dr. Özgür AY - *Uşak Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Doç. Dr. Azzaya BADAM - *Moğolistan Devlet Üniversitesi, MOĞOLİSTAN*
- Doç. Dr. Bayram BAŞ - *Yıldız Teknik Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Doç. Dr. Şükrü BAŞTÜRK - *Bursa Uludağ Üniversitesi - TÜRKİYE*
- Doç. Dr. Kürşad Çağrı BOZKIRLI - *Kafkas Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Doç. Dr. Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ - *Gaziantep Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Doç. Dr. Bilal ÇAKICI - *Ankara Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Doç. Dr. Serkan ÇAKMAK - *Atatürk Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Doç. Dr. Kelime ERDAL - *Bursa Uludağ Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Doç. Dr. Vefa GULİYEVA - *AZERBAYCAN*
- Doç. Dr. Selma GÜLSEVİN - *Dokuz Eylül Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Doç. Dr. Galip GÜNER - *Erciyes Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Doç. Dr. Bahadır GÜNEŞ - *Karadeniz Teknik Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Doç. Dr. Ergin JABLE - *Priştine Üniversitesi, KOSOVA*
- Doç. Dr. Deniz MELANLIOĞLU - *Kırıkkale Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Doç. Dr. Murat ŞENGÜL - *Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Doç. Dr. Berna ÜRÜN KARAHAN - *Kafkas Üniversitesi, TÜRKİYE*
- Dr. Elçin İBRAHİMOV - *Azerbaycan Millî İlimler Akademisi, AZERBAYCAN*
- Dr. Öner KABASAKAL - *Eski TİKA Başkanı, TÜRKİYE*
- Dr. Nazım MURADOV - *Lefke Üniversitesi, KKTC*
- Dr. İsa SULÇEVŞİ - *Priştine Üniversitesi, KOSOVA*
- Dr. Harun ŞAHİN - *Yükseköğretim Kurulu, TÜRKİYE*
- Dr. Nurdin USEEV - *Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, KIRGIZİSTAN*
- Dr. İrfan Murat YILDIRIM - *Manisa Celal Bayar Üniversitesi, TÜRKİYE*

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	1
Metin EKİCİ - <i>BİLGE TONYUKUK'TAN KORKUT ATA'YA: YENİ BİLGİLER IŞIĞINDA DEDE KORKUT KİTABIYLA İLGİLİ BAZI DEĞERLENDİRMELER</i>	3
Mustafa ŞAHİN - <i>YUNAN BETİM SANATINDA AMAZONOMAKHIA VE TOMRİS HAN</i>	10
Nurdin USEEV - <i>E NUMARASI VERİLMİYEN VE YENİ BULUNAN YENİSEY YAZITLARI</i> ..	34
Fidan DOĞRU - <i>ESKİ UYGURCA ANI TEG ORUNLARTA (ÖYLE YERLERDE) REDİFLİ ŞİİR ÜZERİNE</i>	51
Nazmi ŞEN - <i>TÜRKSISCHE TURFANTEXTE VII'DE BULUNAN ATASÖZLERİNDEKİ DEĞERLER ÜZERİNE</i>	61
İsmail EMİRŞAH - <i>IRK BİTİĞ'DE KAVRAMLARIN İŞARETLENMESİ</i>	73
Dicle ÖZDEMİR - <i>ÖTÜKEN UYGUR KAĞANLIĞI DÖNEMİ YAZITLARINDAN TES, TARIAT VE ŞİNE US YAZITLARINDA KAVRAMLARIN İŞARETLENMESİ</i>	101
Hakan SARITİKEN - <i>KÜS- VE KÜŞÜM SÖZCÜKLERİNİN ETİMOLOJİSİ ÜZERİNE</i>	123
Alara KUMSAR - <i>TÜRKÇEDEKİ BİRLEŞİK CÜMLE SINIFLANDIRMALARININ İNCELENMESİ</i>	127
Negizbek ŞABDANALİYEV - <i>TARİHİ TÜRK LEHÇELERİNDEKİ YAĞ SÖZCÜĞÜNÜN KIRGIZCADAKİ İZLERİ</i>	132
Osman KILIÇ - <i>TOFA TÜRKÇESİ SÖZ VARLIĞINDA GEYİK</i>	137
Osman MERT - Bahattin ŞİMŞEK - <i>TÜRKİYE'DEKİ İNŞAAT PROJELERİNE VERİLEN ADLARIN DİL VE KÜLTÜR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ</i>	144
Reşat ŞAKAR - <i>RUSÇA VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE İLETİŞİM SÜRECİNDE İSİMLERE HİTAP BİÇİMLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ</i>	160
Ayten MERDAN HACILAR - <i>KARAPAPAK KADINLARININ GÜRCİSTAN'IN SOSYAL HAYATINA ENTEGRASYONU</i>	168
Fahri VALEHOĞLU - Namık VALEHOĞLU - <i>KARABAĞLI YAZAR, DİPLOMAT, DEVLET ADAMI ABDURRAHİM BEY HAKVERDİYEV VE TİFLİS SİYASİ-İCTİMAİ, EDEBİ-MEDENİ MÜHİTİ</i>	182

Ilyas HUSEYNOV - <i>INFLUENCE OF THE MODERN GREEK LANGUAGE AND CULTURAL CENTER AT BAKU SLAVIC UNIVERSITY ON THE RELATIONS BETWEEN AZERBAIJAN AND GREECE</i>	196
Hülya TAŞ - <i>BURSA IRGANDI ÇARŞILI KÖPRÜSÜ'NDE BİR AHŞAP OYMA USTASI BEKİR USLU</i>	200
Melek YILDIZ - <i>KOCAELİ ETNOGRAFYA MÜZESİNDEKİ OSMANLI KUMAŞLARININ YÜZEY TASARIMININ İNCELENMESİ</i>	216
Aziz ŞEKER - <i>YAŞAR KEMAL'DE BİR HALK ANLATISINDAN YOLA ÇIKARAK DEĞİŞİMİN SOSYOKÜLTÜREL BOYUTUNU DEĞERLENDİRMEK</i>	228
Barkın Burak BİNGÖL - <i>YUSUF ATILGAN'IN "ANAYURT OTELİ" NDE SÖYLEMİN VAROLUŞSAL AÇIDAN BİLİNÇDİŞİNE ETKİLERİ</i>	239
Ebubekir ERASLAN - <i>HURUF-I MUNFASILA FİKRİNİN SAVUNUCUSU DOKTOR MİLASLI İSMAIL HAKKI'NIN "HURÛF-I MUNFASILA NUMÛNESİ VE MENÂFİ'İ HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ" ADLI MAKALESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ</i>	253
Merve MENTEŞE - <i>KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE KAYNAK ESERLER: NEV'Î DİVANI ÖRNEĞİ</i>	271
Orçun AYDOĞDU - <i>HAROLD BLOOM'UN "ETKİLENME ENDİŞESİ" NDEDEN HAREKETLE KİRALIK KONAK VE FATİH HARBİYE ROMANLARININ İNCELEMESİ</i>	282
Gökhan ŞENYURT - <i>DERVİŞ MUHAMMED YEMİNİ'NİN FAZİLETNÂMESİ'NİN HİCRİ 992 NÜSHASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME</i>	297
Ogün PEÇENEK - <i>NÂBÎ'NİN 'GÖRMÜŞÜZ' REDİFLİ GAZELİ İLE TIRSÎ'NİN 'AYNI' REDİFLİ GAZELİNİN KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ</i>	306
Meltem ÇETİNKAYA - <i>KONUŞMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİNİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINA SOMUT YANSIMALARI (ALTINCI SINIF ÖRNEKLEMİ)</i>	325
Harun ŞAHİN - <i>ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN EĞİTİM SİSTEMİNE VE SOSYAL HAYATA UYUM REHBERİ PROJESİ</i>	335
Gülnara GOCA MEMMEDLİ - <i>GÜRCİSTAN'DA İSLAMİYE SİBYAN MEKTEPLERİ (19. YÜZYIL İLE 20. YÜZYILIN BAŞLARI)</i>	343
Hüseyin BAYRAM - <i>SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİ İÇİN HİZMET İÇİ EĞİTİM PROGRAMI GELİŞTİRME</i>	351
İkram ÇINAR - <i>OKUL-ÇEVRE İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA ETNOPEĞAGOJİNİN ROLÜ</i> ..	359
Tural VƏLİZADƏ - <i>31 MART 1918-Cİ İL: AZƏRBAYCAN ALOVLAR İÇİNDƏ</i>	366

Yusuf YILMAZ - <i>TARIM SAYIMLARINA GÖRE OSMANLI DEVLETİ'NİN SON DÖNEMİNDE ANADOLU'DA TÜTÜN TARIMI VE COĞRAFİ DAĞILIMI (1909-1913-1914)</i>	376
İzzet Gökhan ŞİMŞEK - <i>ABD'DE ORTA-İÇ ASYA TÜRK TARİHİ ÇALIŞMALARININ GELİŞİMİ VE BU ALANDA HİZMET VEREN BAZI KURULUŞLAR</i>	384
Dilara KESKİN - <i>TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN YAZMA ETKİNLİKLERİNİN YARATICI YAZMA BECERİSİNE GÖRE ANALİZİ</i>	389
Erdem HAMARATLI - İsmail AYDOĞDU - <i>GAZİ YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE VE ALTAY TÜRKÇE ÖĞRENİYORUM DERS KİTAPLARINDA BULUNAN TEMEL SEVİYEDEKİ YAZMA GÖREVLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI</i>	401
Yakup ALAN - <i>TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÇEVİRİMİÇİ ÖĞRETİMİNE YÖNELİK ÖĞRETİM ELEMANI GÖRÜŞLERİ</i>	413
Meltem Merve KONU - <i>TÜRKÇE ÖĞRETİMİNE SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ AÇISINDAN BİR BAKIŞ</i>	424
Elif ÖKSÜZ GÜNEŞ - <i>ŞİNASİ'NİN MÜNACÂT ŞİİRİ VE TERCÜMAN-I AHVAL MUKADDİMESİ BAĞLAMINDA YENİ İNSAN TİPİ</i>	442
Mehribon YODGOROVA - <i>SOVET DAVRIDA TUZUMGA QARSHI ASAR E'Lon QILISH (SHUHRATNING "OLTIN ZANGLAMAS" ROMANI MISOLIDA)</i>	451
Minara ALİYEVA ÇINAR - <i>AHISKA AĞZINDA KIPÇAK TÜRKÇESİNİN İZLERİ</i>	457
Tolgahan ARIK - <i>NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN KAFA KÂĞIDI ESERİNİN SÖZ DİZİMİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ</i>	464
Ülkü ELİUZ - <i>DOĞA ANA VE TİNSEL ANA KATEGORİLERİNİN KATMANLAŞMASI: "ÇINAROĞULLAR" HİKÂYESİ</i>	481
Ali ÇELİK - <i>OSMANLI DÖNEMİNDE TERCÜME EDİLEN BİR ESER: AHLÂK RİSALESİ</i>	493
Günel AHMEDOVA - <i>YENİ DÖVR ƏDƏBİYYATINDA İCTİMAİ İDEAL</i>	500
Natəvan KƏRƏMOVA - Çingiz QASIMOV - <i>SUMQAYITDA YAŞAYAN UZUNÖMÜRLÜLƏRDƏ ƏSAS VEGETATİV GÖSTƏRİCİLƏR VƏ AĞCIYƏRLƏRİN HAVA TUTUMUNUN XÜSUSİYYƏTLƏRİ</i>	507

YUNAN BETİM SANATINDA AMAZONOMAKHIA VE TOMRİS HAN

Mustafa ŞAHİN*

Öz

Bu makalede, ilk olarak Homeros'ta karşımıza çıkan ve sadece kadınlardan oluştuğuna ve doğan erkek çocuklarını doğada ölüme terk ettiklerine inanılan mitolojik halk Amazonlar ile Helenler arasında geçtiği düşünülen savaş konusu irdelenecektir. İlk olarak Herakles ve Akhilleus'un rakipleri olarak gösterilen Amazonlar, MÖ 5. yüzyıl ile birlikte ağırlıklı düzenli orduların karşı karşıya geldiği savaşa dönüşmüştür. Amazonomakhia olarak isimlendirilen savaş, dini, sivil veya ölü kültüne ait betim sanatının sevilerek tercih edilen konularından birisi hâline gelerek antik Yunan sanatının en popüler sahnelerinden birisi olur. Galibi belli olmayan bu savaş, neden MÖ 5. yüzyılda aniden ortaya çıkmış ve Roma İmparatorluk Dönemine kadar kesintisiz bir şekilde dini veya sivil anıtlarda süsleme unsuru olarak kullanılmıştır? Makalede bu soruya yanıt aranmaktadır.

Anahtar Sözcükler: İkonografi, Yunan betim sanatı, Amazonomakhia, Akhaemenid, Kyros, Tomris.

AMAZONOMACHY AND QUEEN TOMYRIS IN THE GREEK DEPICTION ART

Abstract

In this article, the subject of war, which is thought to have taken place between the Amazons and the Hellenes, the mythological people who first appeared in Homer and believed to be composed of only women and left their born male children to die in nature, will be examined. The Amazons, who were first shown as the rivals of Heracles and Achilles, turned into a war in which the regular armies came together in the 5th century BC. War, which is named as Amazonomachy, becomes one of the most popular scenes of the art of depiction of religious, civil or dead cult, becoming one of the most popular scenes of ancient Greek art. Why did this war, whose winner is not known, emerged suddenly in the 5th century BC and was used as an ornamental element in religious or civil monuments continuously until the Roman Imperial Period? The article seeks an answer to this question.

Amazonomachy, one of the indispensable decoration subjects of religious or public buildings starting from the late 6th century BC, is the name given to the legendary war believed to have taken place between Hellenes and female soldiers in mythology. "Amazonomachy" is included in the art of depiction with the 5th century BC. While the Amazon queens, who encountered Hellenic heroes in the early Amazon struggles, were clearly defeated, the winner or superior side of the war described in the new period is unclear.

With the Amazonomachy, which entered the art of description with the new period, the artists; Suggestions were made such as trying to show the superiority of Hellenic civilization over barbarians, symbolizing the story of the transition from barbarism to civilization, using subjects such as the Amazon victory, which has an important place in Athens' mythological history to awaken the weakening nationalist feelings of the Athenians, or they

* Prof. Dr.; Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü,
mustafasahin@uludag.edu.tr.

tried to portray the Persians allegorically. Frank B. Tarbell stated that this story gained a new importance and meaning after the Persian wars; however, he mentions that there is no evidence to accept this proposal. Therefore, in the second part of the article, the historical developments of the 6th century BC are once again discussed. Persian King II. Cyrus defeated the Medes in the east, Lydians in the west, and Babylonians in the south, and turned the vassal kingdom into an empire in a very short time. The extension of the borders of the new state to the Aegean shores brought the Hellenes and the Persians against each other. The pillage of the Acropolis of Athens in 483 BC, considered the heart of the Hellenes, is the peak point reached by the Persian invasions that started with Cyrus. However, the great fear of Hellenes and the Greek world II. Cyrus's life was disastrously ended with an unexpected way and time, by a woman. This subject is explained to the smallest detail by the historian Herodotus. As we learned from Herodotus, Tomris Khan, queen of the Massagets, both defeated the Persian army and ended the life of II. Cyrus.

The victories of the Hellenes against the Persians, especially in the 5th century BC, seem allegorically reflected in the Amazons. Admiration for the Amazons that started with Tomris Khan in the late 6th century BC revealed the composition of Amazonomachy, and with the victory of Themistocles against Persians in the 5th century BC, in a sense caused Hellenes started to see themselves to be equal with Tomris Khan. This situation must have manifested itself in art in the form of comparing two forces, which they consider allegorically equal, in a war with an unknown winner.

As a result, many battles and victories won were tried to be represented by fictional and legendary battles in ancient times. Undoubtedly, the most significant and effective of these is the Amazonomachy. The subject, which entered into the repertoire of the artists in the 6th century BC, has survived by being depicted uninterruptedly in the following centuries. Neither the superiority of civilization to the barbarians nor the allegorical representation of the Persians in the form of the Amazon is in question with Amazonomachy, where the winner is not known; what is meant is the admiration for the female soldiers in particular for Tomris Khan, in other words, the Amazons allegorically. The Hellenes did not see Tomris Khan as a barbarian and elevated it to a position equal to them as the winner against Persians. The reason for the interest and sympathy of the Hellenes towards the Amazons must be Tomris Khan, a Turkish descendant.

Keywords: Iconography, Greek depiction art, Amazonomachy, Achaemenid, Cyrus, Tomiris.

MÖ 5. yüzyıldan başlayarak dini veya kamu yapılarının vaz geçilmez bezeme konularından birisi olan Amazonomachia, mitolojide, Helenler ile kadın askerler arasında geçtiğine inanılan efsanevi savaşa verilen addır¹.

Azra Erhat' a göre Amazonlar; “savaş tanrı Ares ile Harmonia ya da Aphrodite'nin kızlarıdır. Savaşçı karakterleri böylece kaynaklarından da belli olan bu kadınlar ok ve yaydan başka bir de "labrys" denilen iki ağızlı baltayı silah olarak kullanırlar. Amazon adının kökeni de yazarlarca şöyle açıklanır: A-mazon, yani memesiz demekmiş, adın nedeni de bu savaşçı kadınların yayı göğüslerine rahatça dayayabilmek için bir memelerini kesip çıkarmaları imiş. Amazon'ların erkek gibi oluşu, savaşçı bir kadın topluluğu olmalarından ileri gelir. Başlarında hiçbir erkek bulunmadan kendi kendilerini yöneten Amazon'lar önder olarak bir kraliçe tanırırlar, nitekim birçok kraliçelerinin adı geçer efsanede. Erkekleri yanlarında köle ya da uşak

¹ Ayrıca bk. Tarbell 1920, 226-231.

olarak bulundurulur, onlarla cinsel alışveriş kurup çocuk doğururlar, ama erkek çocuklarını sakat eder ya da öldürürler, yalnız kız çocuklarını yetiştirip aralarına alırlar. Bu tutum Anadolu'ya gelen Yunanlıları çok şaşırttığı içindir ki, Amazon'ları anlatmakla bitiremezler"².

Amazonlardan bahseden en eski yazılı kaynak Homeros'tur: "Erkek gibi Amazon'lar" der ve Bellerophon'tes'in onları yendiğinden bahseder³. Ayrıca Amazonların, Akhilleus (Res. 1-2)⁴ Herakles (Res. 3)⁵, Theseus⁶ gibi birçok Helen kahramanı ile mücadelesi anlatılmaktadır.

Amazonlar ile ilgili en erken arkeolojik belgeler, MÖ 700 yıllarına tarihlenen Samos⁷ ve Tiryns'nden⁸ adak levhalarına ait parçalardır. Daha iyi durumdaki Tiryns örneği üzerinde bir hoplit miğfer sorgucundan tuttuğu bir kadını öldürmek üzere iken resmedilmiştir (Res. 5). Bunu Castellani Ressamının ait Attik siyah figür boyunlu amphora üzerinde Herakles'in Amazonlar ile savaşı devam ettirir⁹. Douris'in MÖ 500-470 yıllarına tarihlenen kırmızı figür kantharos üzerinde ise Telamon bir amazonu öldürürken betimlenmiştir (Res. 6)¹⁰. Özetle Amazonlar betim sanatında MÖ 7. yüzyıldan başlayarak resmedilmektedir.

"Amazonomakhia" MÖ geç 6. yüzyıl ile birlikte betim sanatına dahil olur. Dönemin vazosu sanatında bu defa hayali kahramanlar arasındaki mücadeleler yerini hayali askerler arasındaki savaşa bırakmaya başlamıştır¹¹. Mimari heykeltıraşlık da bu moda uyar. Amazonlar ile savaşın konu edildiği ilk örneklerden birisi MÖ 507 - 485 yılları arasında tarihlenen Delphi Apollon Kutsal Alanı'ndaki Atinalılar Hazine Dairesi'nin akroter figürleri (Resim 7)¹² veya metoplarıdır (Res. 8)¹³. Bunu MÖ 450-430 yılları arasında tarihlenen Apollo-Sosianus Tapınağı Alınlığı (Res. 9)¹⁴, 420-400 yılları arasında tarihlenen Bassae Phigalia Apollon Tapınağı frizleri izler (Res. 10)¹⁵. Athena Parthenos'un kalkanı üzerinde bile Amazonomakhia yer verilmesi (Res. 11)¹⁶, konunun MÖ 5. yüzyıl heykeltıraşlığında ne kadar beğeni gördüğünün bir diğer göstergesidir.

Amazonomakhia, MÖ 4. yüzyılın başlarından itibaren bu defa Likya veya Karya bölgelerinin anıt mezarlarda karşımıza çıkar. Persli yerel yöneticilere adandığı düşünülen ve Pers etkisini de bünyesinde barındıran Trysa Heroonu'nda (Res. 12)¹⁷ veya Halikarnassos Mouseleumu'nda (Res. 13)¹⁸ Amazonomachia konusuna da yer verilmiştir. MÖ 4. yüzyıla tarihlenen Amazonlar lahdi (Res. 14)¹⁹ veya Halikarnassos'dan galdyatör kostümü içinde Amazon ve Akhilleus steli (Res. 15)²⁰, Antiocheia a.O Mozaığı (Res. 16)²¹ veya Kütahya

² Erhat 1996, 32.

³ Erhat 1996, 32 ve 73vd. Örnek olarak bk. Schmidt 1960, Lev. 5,1. - Mayor 2014, 28.

⁴ Erhat1996, 242. Örnekler için bk. Arias - Hirmer 1960, Lev. 168. - Mayor 2014, 296-297 Res. 18.2, 300-301 Res. 18.5.

⁵ Erhat 1996, 145. Örnekler için bk. Blok 1995, Lev. 9. - Reeder 1996, 375.

⁶ Erhat 1996, 42. Örnekler için bk. Dayagi-Mendels - Rozenberg 2013, 259 Res. 10.

⁷ Blok 1995, Res. 6.

⁸ Blok 1995, Res. 4a-b.

⁹ Blok 1995, Res. 8,a-b.

¹⁰ Buitron-Oliver 1995, Lev. 32, alttaki. - Reeder 1996, 374 Res. 120.

¹¹ Tarbell 1920, 227.

¹² Coste-Messelière 1957, Lev. 87 üst.

¹³ Coste-Messelière 1957, Lev. 27. Ayrıca bk. duBois 1999, 57-59.

¹⁴ Hafner 1992, 28 Res. 1 alt.

¹⁵ Fornasier 2007, 72-73 Res. 36.

¹⁶ Fornasier 2007, 71 Res. 35.

¹⁷ Oberleitner 1993, 133, 136 Res. 1, 8.

¹⁸ Borbein 1995, 50 Abb. Links oben.

¹⁹ Örnek olarak bk. Fleischer 1998, Lev. 1B - 3B.

²⁰ Weiß 2013, 144 Res. 16 Lev. 14.

Müzesi'nden Amazon lahdi (Res. 17)²² Amazon savaşları konusunun Roma İmparatorluk dönemine kadar devam ettiğini göstermektedir.

Erken dönem Amazon mücadelelerinde Helen kahramanların bariz şekilde üstün oldukları, hatta amazonlara karşı öldürücü hamle yaparken betimlendikleri dikkat çekmektedir (Res. 1-6)²³. MÖ geç 6. yüzyıldan başlayarak mücadele kahramanlardan askerler arasına kayar (Res. 9)²⁴. Ancak kahramanlardan farklı olarak ordular arasındaki savaşın galibi veya üstün tarafı belli değildir. Diğer bir ifade ile yeni anlayışla Helen dünyasında farklı bir Amazon algısı ortaya çıkmıştır. Bir taraftan tekil mücadeleler çoğunlukla yerini düzenli ordular arasındaki savaşa bırakmakta, diğer taraftan da savaşın galibi gösterilmemektedir. Hatta erken dönem kahramanlarının Amazon'lara acımasız şekilde saldırıları (Res. 1, 4-5), yeni düşüncede yerini dostça bir görüntüye bırakmıştır (Res. 18-20)²⁵. Yine yeni dönemle birlikte vazo betimlerinde de Amazonlar tek başlarına oldukça sempatik görünümlü olarak resmedilebilmektedirler (Res. 21-22)²⁶.

Amazonomakhia olarak isimlendirilen ve Helenler ile Amazonlar arasında geçtiğine inanılan ve galibi belli olmayan mitolojik savaş, böylece betim sanatının yeni konularından birisi olarak repertuara girmiş ve antik sanatının en popüler sahnelerinden birisi olmuştur.

Aslında unutulmaması gereken önemli bir nokta yeni dönem ile birlikte betim sanatına giren tek savaş konusunun Amazonomakhia olmadığıdır. Homeros'un devler ile Olymposlu tanrılar arasında geçtiğini anlattığı "Gigantomakhia" veya Yunanlıların düşmanı olarak kabul edilen kentaurlar ile savaşı konu alan "Kentauroomakhia" da savaş konuları arasına dahil edilmiştir. Bu temalardan en sık tekrarlananlar ise Kentauroomakhia ve Amazonomakhia olmuştur. Ancak ilginç bir şekilde diğerlerinden farklı olarak MÖ 5. yüzyıl ile birlikte sadece Amazonomakhia'da mitolojik kahramanlar yerini orduların yaptığı savaşa bırakmıştır.

Yeni dönem ile birlikte betim sanatına giren Amazonomakhia ile sanatçılar ne anlatmaya çalışmışlardır? Bu konu uzun yıllardır araştırmacıların ilgisini çekmiş ve farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Örneğin Bruno Snell, Gigantomakhia veya Titanomakhia (devlere karşı savaş) ile Helenlerin duygusal dünyalarında farklı bir evrende kazandıkları zaferi sembolize etmeye çalıştıklarını ileri sürmekte; Amazonomakhia ve Kentauroomakhia ile de tüm barbarlığı, canavarlığı ve iğrençliği fethettiklerini düşünmektedir²⁷. Diğer bir ifade ile Amazonomakhia, Helen medeniyet idealini temsil etmektedir. İddialara göre, Amazonlar vahşi ve barbar bir ırk olarak tasvir edilirken, Helenler medeni ve modern insan olarak gösterilmeye çalışılmıştır²⁸. Böylece üstün Helen medeniyetinin barbarlara karşı üstünlüğü gösterilmeye çalışılmıştır.

²¹[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Orient méditerranéen de l'Empire romain - Mosaïque byzantine - 5.JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Orient_méditerranéen_de_l'Empire_romain_-_Mosaïque_byzantine_-_5.JPG)

²²

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kutahya archaeological museum Amazonomachy sarcophagus 8837 Panorama.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kutahya_archaeological_museum_Amazonomachy_sarcophagus_8837_Panorama.jpg)

²³ Örnek olarak bk. Herakles – Amazon: Reeder 1996, 375; Telamon – Amazon: Buitron-Oliver 1995, Lev. 33, üst sağ.

²⁴ Hafner 1992, 28 Res. 1 alt.

²⁵ Örneğin Herakles ile Hippolite arasındaki kavga MÖ 4. yüzyıl kırmızı figür Apulla kelç kraterinde olduğu gibi yerini dostça bir muhabbete bırakmış gibidir. Trendall - Cambitoglou 1982, Lev. 170, 1.

²⁶ Wünsche 2008, 71 Res. 5.22, 76 Res. 6.1.

²⁷ Snell 1960, 35.

²⁸ Bu konuda ayrıca bk. duBois 1999, 78-94.

G. Baldwin Brown, Helenlerin, düşmanları Perslere karşı elde ettikleri büyük zaferin görkemli anıtlara ilham verdiğini öne sürmektedir²⁹. Percy Gardner gibi bazı bilim insanları ise Parthenon metoplarından hareket ederek, kaostan düzene ve barbarlıktan medeniyete geçiş hikayesinin sembolleştirildiğini düşünmektedir³⁰. Frank B. Tarbell ise o dönemde ne sanatçıların ne de halkın olayları bu şekilde algılamasının zor olduğunu düşünmekte, Atinalıların zayıflayan milliyetçi duygularını uyandırmak için Atina'nın mitolojik tarihlerinde önemli yeri olan Amazon galibiyeti gibi konuları bilinçli bir şekilde kullanmış olabileceklerini düşünmektedir. Diğer bir ifade ile Helenler sadece kendileri ile ilgili konulara değinmiş olmalıydılar³¹. MÖ 5 ve 4. yüzyılda görülmesini ise bir tür moda olarak açıklamaktadır³².

Ancak, Pausanias Olympia'daki Zeus Tapınağı'nın alınlığında yer alan Kentauromakhia'yı anlattıktan sonra şunu eklemektedir: “*bana öyle geliyor ki, Alkamenes, Homer'den, Theseus'un Pelops'un büyük torunu olması nedeniyle Pirithous'un Zeus'un oğullarından birisi olduğunu biliyordu*”³³. Bu açıklama en azından Pausanias döneminde Kentauromakhia'nın Pers Savaşları ile ya da medeniyetin barbarlık üzerindeki zaferi gibi bir anlayışla ilgisinin bulunmadığına işaret etmektedir³⁴. Diğer bir ifade ile en azından Kentauromakhia'nın barbarlara karşı kazanılan bir zaferi temsil ettiği tezi bizzat Pausanias tarafından çürütülmüş olmaktadır. Elbette, her ne kadar Pausanias bahsetmese de mitolojik bir savaş olan Amazonomakhia'yı da aynı kapsamda değerlendirmemiz hatalı olmayacaktır.

Bu konunun daha iyi anlaşılmasında kompozisyonlarda gösterilen savaşların şekli de göz önünde bulundurulmalıdır. Şöyle ki, Gigantomakhia'da tanrıların düşmana karşı zaferi açık bir şekilde gösterilmişken, Kentauromakhia veya Amazonomakhia'da kimin galip geldiği muğlaktır. Pausanias da sanatçı Micon'un Stoa Poikile için yaptığı freskosunu anlatırken bu eşit duruma dikkat çekmektedir: “*Theseus kutsal alanında Kentaur ve Lapithlerin savaşı konu edilmiştir, ancak Theseus'un bir Kentauru öldürmesi dışında, diğerleri eşit şartlarda savaşmaktadırlar*”³⁵. Diğer bir ifade ile Pausanias bile kompozisyonda kimin galip geldiğini gösteren bir iz bulamamıştır. Örneğin, Parthenon'un Lapith ve Kentaur savaşını anlatan 23 metopunun altısında Lapithler avantajlı gibi gösterilirken, altısında kimin galip geldiği belli değildir. Hatta Kentaurların kadınları kaçırdığı dört sahne de dahil olmak üzere 11 metopta Kentaurlar daha avantajlı gözükmektedir³⁶. Diğer bir ifade ile bu savaşta da galip belli değildir. Theseum olarak adlandırılan tapınağın da batı frizinde Kentauramakhia konusuna yer verilmiştir. Lapithler kentaurların nerede ise iki kat fazlası olmasına karşın, galip kim anlaşılammaktadır³⁷. Kentauramakhia konusu ile vurgulamaya çalıştığımız gibi Amazonomakhia da dahil olmak üzere her iki savaşta galip belli değildir.

Tekrar konumuza geri dönersek Josine Blok Amazonomakhia konusuna farklı bir açıdan bakarak, Amazonomakhia'nın Yunan kahramanını tanımlamak için iki farklı olasılık sunduğunu düşünmektedir: Blok'a göre, Amazonlar, ya bir kahramanın bir canavara karşı kazandığı zaferle ülkeyi kurtarıırken karşılaştığı felaketlerden birisini; ya da Attis motifinde

²⁹ Tarbell 1920, 227 dipnot 1: “*The victory over Persia inspired indirectly all the monuments of the culminating period of Greek sculpture*”.

³⁰ Tarbell 1920, 227 dipnot 3-4.

³¹ Tarbell 1920, 227 vd.

³² Tarbell 1920, 230.

³³ Pausanias V, 10, 8

³⁴ Tarbell 1920, 229.

³⁵ Pausanias I, 17, 2.

³⁶ Tarbell 1920, 230.

³⁷ Tarbell 1920, 230.

olduğu gibi kahramanın evlilik ve üreme gibi cinsel arzulardan el çekmesinin ifadesini temsil etmektedir.³⁸

Amazonomachia'yı Helen kültüründe feminizmin yükselişi olarak görenler de bulunmaktadır. Quintus Smyrnaeus'un Truva Düşüşü'nde, Truva Savaşı sırasında Truva Atları'nın yanına katılan bir Amazon kraliçesi olan Penthesileia, Troy'da şunları söylemektedir: “Güçte biz erkeklerden daha aşağı değiliz; aynı gözlerimiz, uzuvlarımız aynı; gördüğümüz bir ortak ışık, soluduğumuz bir hava; ne de yediğimiz yiyecek. O zaman bize insanın cenneti bahşettiğini inkâr eden nedir?”³⁹.

MÖ 6. yüzyılda Pers Akhaemenid İmparatorluğu, Yunan kent devletlerine karşı bir dizi işgal başlatmıştır. Bu nedenle, bazı araştırmacılar, 5. yüzyıl Helen sanatında Kentaur ve Amazon figürleriyle aslında Perslerin alegorik olarak gösterilmeye çalışıldığına inanmaktadır.⁴⁰ Diğer bir ifade ile Kentaur ve Amazonların alegorik olarak Darius ve ardından Xerxes liderliğindeki barbar ordusunu temsil etmektedir. Örneğin Page duBois, MÖ 5. yüzyılda tarihsel konuların sanatta ve edebiyatta doğrudan temsil edilmesinin yasaklanması nedeniyle, Perslerin sanat eserlerinde sıklıkla Kentaur veya Amazon şeklinde alegorik olarak gösterildiğini düşünmektedir⁴¹.

Bu konuda Yunan sanatında MÖ 5. yüzyılda tarihsel konuların sanatta ve edebiyatta doğrudan temsil edilmemesinin de rolü olmuş olmalıdır. Zira, Helen sanatının yükselme çağı olan MÖ 5. yüzyılda Atina'daki Athena Nike Tapınağı dışında⁴², tarihi yaşanmış bir olayın resmedildiği bilinen bir yapı yoktur⁴³.

Unutulmaması gereken nokta Amazon veya Kentaur mitolojisinin Pers savaşlarından çok önce ortaya çıkmış olmasıdır⁴⁴. Ancak Helen askerler ile Amazonların karşı karşıya resmedilmeleri ilk olarak MÖ 6. yüzyılın siyah figür vazolarında başlar (Res. 23)⁴⁵. Frank B. Tarbell, Pers savaşlarından sonra bu hikâyenin yeni bir önem ve anlam kazanmış olduğunun düşünülebileceğini; ancak bu önerinin kabul edebilmesi için herhangi bir kanıtın bulunmadığını düşünmektedir⁴⁶. İlk olarak Tarbell tarafından ortaya atılan Amazonomachia'nın Pers savaşları ile bağlantı olabileceği konusuna belge bulabilmek amacıyla MÖ 6. yüzyılın tarihsel gelişmelerini bir defa daha irdelemekte fayda vardır.

Akhaemenid sülalesinden II. Kyros, MÖ 550 yılında Med kralı Astiyages'e karşı isyan ederek Med Krallığı'nı ortadan kaldırmış, böylece Kızılırmak yayına kadar uzanan Pers devleti kurulmuştur. Bu gelişmeyi büyük bir risk gören Lidya kralı Kroisos, Babil kralı Nabonid ve Mısır kralı Amasis'in desteğini alarak Kyros üzerine yürümüş, ancak yapılan birtakım savaşlar neticesinde MÖ 546 yılında kesin mağlup olarak Medya'ya savaş esiri sıfatıyla gönderilmiştir. Bu netice Ege kıyılarına kadar bütün Batı Anadolu'nun kapılarını Perslere açmıştır. Sonrasında Harpagos ve Mazares isimli komutanlar Yunan kent devletlerini peş peşe ele geçirerek Pers idaresine dahil etmişlerdir. MÖ 529 yılına kadar hüküm süren Kyros, MÖ 539 yılında Babil'i de

³⁸ Blok 1995, 333.

³⁹ Quintus, 35

⁴⁰ duBois 1999, 54 dipnot 22.

⁴¹ duBois 1999, 54.

⁴² Bilindiği gibi, tapınağın frizlerinde Atina Pers savaşları konu edilmiştir. Ayrıca bk. Pemberton 1972, 303-310. - Stewart 1985, 53-73.

⁴³ Tarbell 1920, 226 dipnot 2.

⁴⁴ Tarbell 1920, 228.

⁴⁵ Örnek olarak bk. Börner 2010, 42 Res. alt.

⁴⁶ Tarbell 1920, 228.

topraklarına katıp döneminin en büyük imparatorluklarından birisini kurmuştur⁴⁷. Sonuçta Kyros, çok kısa bir sürede Anadolu'nun tamamına yakını ele geçirerek bir anda Helenlerin komşusu olmuş, böylece Persler Büyük İskender'e kadar Helenler açısından büyük bir risk hâline gelmişlerdir. Dareios'un MÖ 500 yılında başlayan İyonya Ayaklanmasını 494 yılında çok kanlı bastırması⁴⁸, Xerxes'in MÖ 483 yılında Helenlerin kalbi sayılan Atina Akropolisi'ne kadar ilerleyip yakıp yıkması⁴⁹ Perslere karşı duyulan korkunun önemli göstergelerindedir. Perslerin yayılmasına engel olmak ve adalar ile Anadolu'da bulunan Yunan kent devletlerini korumak için MÖ 478/77 yılında Atina öncülüğünde Attika-Delos Deniz Birliği kurulmuştur⁵⁰. Helen dünyasının korkulu rüyası hâline gelen Perslerin Ege kıyılarına kadar yayılmasındaki en önemli isim kuşkusuz MÖ 559 – 529 yılları arasında hüküm süren II. Kyros'dur.

Yaşamı boyunca başarıdan başarıya koşan II. Kyros, Persleri, vasal bir krallıktan doğuda İran yaylaları, güneyde Mezopotamya ve batıda Ege Denizine kadar uzanan büyük bir imparatorluğa dönüştürmüştür. Ancak Helen ve Yunan dünyasına büyük korku salan II. Kyros'un hayatı beklenmedik bir zamanda ve beklenmedik bir şekilde, hem de bir kadın tarafından, feci bir şekilde sonlandırılmış olduğuna inanılmaktadır.

Bu konu tarihçi Herodot tarafından en küçük ayrıntısına kadar anlatılmaktadır⁵¹. İyonları, Aiolları, Dorları, Likyalıları ve Lidyalıları tanıtır, Ege ve Akdeniz kıyılarına kadar Anadolu'nun Pers egemenliğine geçmesini aktardığı birinci bölümde, Massaget⁵² adında bir halktan ve onun kadın kralı Tomris Han'dan uzun bir şekilde bahsetmektedir⁵³. Türk kaynaklarında fazla bilgi bulunmaması nedeniyle Tomris Han'ın yaşayıp, yaşamadığı veya mitolojik bir karakter olup olmadığı konusu hâlâ tartışılmaktadır.

Herodot, Tomris Han olayına geçmeden önce, her zaman yaptığı gibi, önce bölgenin coğrafyasından ve yaşayan insanlardan bahsederek konuya giriş yapmaktadır. Massaget'lerin yaşadığı bölgede Hazer isimli, göl olamayacak kadar büyük bir deniz yer almaktadır. Bu denizin güneybatısı dağların en uzun ve en yükseği olan Kafkaslar ile çevrilidir ve bu bölge çok ve çeşitli insan soyları ile doludur, elbiselerinin üzerinde bitkisel boyalar ile bezedikleri desenler vardır: *“Bu insanların çoğu geçimini yaban ormanlardan çıkarır; buralarda çeşitli yapraklar veren ağaçlar vardır, diye anlatırlar, buralılar bu yaprakları dövüp su ile karıştırırlar ve giysileri üzerine hayvan resimleri yaparlar; bu hayvan resimleri yıkamakla çıkmaz; hatta sanki yünle işlenmiş gibi, dokuma eskiyinceye kadar öyle durur”*⁵⁴. Anlatımları arasında dikkat çeken bir diğer unsur herhangi bir engele çarpmadan Hazer Denizi'ne dökülen Arax nehri boyunca bölgede yaşayan insanların yaşantıları hakkında verdiği bilgilerdir: *“Orada yaşayan insanlar, yazın yerden söktükleri kökleri yerler ve mevsiminde ağaçlardan topladıkları yemişleri de bir kenara koyup kış için saklarlar. Bir de derler ki, yemişleri başkalarına benzemeyen birtakım ağaçlar da bulmuşlardır: Bir yerde buluşup toplaşıyor, ateş yakıp çevresinde oturuyorlarmış; bu yemişleri ateşe atıp, yanan yemişlerin kokusunu çekiyorlarmış, Yunanlılar şarapla nasıl sarhoş oluyorsa, bunlar da bu kokuyla sarhoş oluyorsa; daha çok yemiş atarlarsa daha*

⁴⁷ Daha detaylı bilgi için bk. Mansel 1971, 253 vd.

⁴⁸ Herodotos V, 35. -Mansel 1971, 266 vd.

⁴⁹ Mansel 1971, 279 vd.

⁵⁰ Mansel 1971, 299 vd.

⁵¹ Özellikle bk. Avery 1972, 535 vd.

⁵² Massaget'lerin Saka veya İskit olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bk. Altheim - Stiehl 1970, 127. - Hinds 2010, 20.

⁵³ Herodot I. 204-214.

⁵⁴ Herodot I. 203.

çok sarhoş oluyorlar, o kadar ki, sonunda kalkıp oynamaya, türküler söylemeye başlıyorlarmış. Yaşayışları böyleymiş, öyle söylerler”.

Herodot'a göre, Kafkaslar'ın kıyısında yaşayan halklar arasında yer alan ve Skyth soyundan olduklarını söylenen Massagetler, büyük ve güçlü bir halktır; tanyerinin ağardığı ve güneşin doğduğu yönde, Arax'ın öbür yanında, İssedon'ların karşısında oturmaktadır⁵⁵. Nereye gittiyse, düşmana boyun eğdiren ve Assur'dan Batı Anadolu'ya kadar bütün dünyanın egemeni olan Kyros'un, Kuzeyde yaşayan ve Karadeniz Bölgesi'nin ortalarına kadar sık sık karşı karşıya geldiği Massaget tehlikesini de ortadan kaldırması gerekmektedir. Bu seferin bir diğer nedeni de Kafkasların doğusunda uçsuz bucaksız uzanan ovanın hâkimi Massaget'lerdir⁵⁶. Herodot Massaget'ler oldukça etkilenmiş olacak ki kitabında onların hakkında çok ayrıntılı bilgiler vermektedir: *“Massaget'lerin giyinişleri ve yaşamaları Skythlerinki gibidir; atlı ya da yaya savaşırılar (çünkü her iki şekilde de savaşabilirler), okla ve kargıyla savaşırılar ve daha çok sagaris dedikleri baltayı kullanırlar. Silahlarını yalnız bakır ve altınla yaparlar; kargı ve mızrak uçları, baltalar hep bakırla yapılır; savaş başlığı, kılıç kayışı, koltuk altlarını koruyan parçalar altın süslerle bezenmiştir. Atları da öyledir; göğüs cebeleri bakırdandır; gem, kantarma, şakakları koruyan plaklar altın yaldızlıdır. Demir, gümüş kullanmazlar; bunun nedeni, Skythlerde olduğu gibi bunlarda da bu madenlerin bulunmayışıdır, buna karşılık altın ve bakır çok boldur⁵⁷... Toprağı ekip biçmezler; sürü hayvanlarıyla ve Arax ırmağının bol balıklarıyla geçinirler; içkileri süttür. Taptıkları tek tanrı güneştir ve ona at kurban ederler; bu kurban şu düşünceyle yapılır: Ölümlülerin en hızlısı, tanrıların en hızlısına adanmıştır”⁵⁸.*

Massaget'ler, kocasının ölümünden sonra tahta geçen Tomris adında bir kraliçenin yönetimindedir⁵⁹. Kyros önce Tomris ile evlenerek tehlikeyi ortadan kaldırmak istemiş, ancak kabul edilmeyince askeri sefere karar vermiştir. Persler ile Massaget'ler arasındaki sınırı Arax Nehri çizmektedir. Kyros'un esiri olan Lydia Kralı Kroisos'un önerisi üzerine, savaşın Massaget'ler toprağında yapılmasına karar verilmiştir⁶⁰. Kroisos'un Tomris galip gelirse ortaya çıkacak olumsuz durumu anlatan şu sözleri hipotezimizin anlaşılması açısından çok önemlidir: *“Tomris'in imparatorluğunun yüreğine kadar yürüyebilirsin. Bir de bırak bütün bu söylediklerimi, ayıp olur, dayanılmaz bir şey olur, Kyros'un, Kambyses oğlunun bir kadın önünde geri basıp ülkesinden bir parçayı ona bırakması”⁶¹.* Savaşın ilk bölümünde hileye kanan Tomris'in askerinden bir bölümü öldürülmüş, Kyros'a esir düşen Tomris'in oğlu Spargapises intihar ederek hayatına son vermiştir⁶². Oğlunun ölümü üzerine Tomris'in yemini kayda değerdir: *“Massaget'lerin efendisi olan Güneş adına ant içerim ki, kan dökmeye doymayan adam, seni ben kanla doyuracağım”⁶³.* Oğlunun ölümüne çok öfkelenen Tomris, var gücü ile Kyros'un üzerine yürümüş ve savaşın sonunda Persler yenilmiş, Kyros ise savaş alanında öldürülmüştür. Kyros'un sonunu Herodot şu şekilde anlatmaktadır: *“Tomris, elinde kan dolu bir tulum, ölüler arasında Kyros'u arıyordu; onu buldu ve kafasını tulumun içine daldırdı. Ölünün her yanını kana bularken şunları söylüyordu: "Canım sağ ve savaştan zaferle çıktım, ama sen beni öldürdün, hileyle oğlumu yakaladın; ama işte sen de sana önceden söylediğim gibi, benim*

⁵⁵ Herodot I. 201.

⁵⁶ Herodot I. 204.

⁵⁷ Herodot I. 215.

⁵⁸ Herodot I. 216.

⁵⁹ Herodot I. 205.

⁶⁰ Herodot I. 208.

⁶¹ Herodot I. 207.

⁶² Herodot I. 213.

⁶³ Herodot I. 212.

*elimle kana doyuyorsun!" Kyros'un ömrünün nasıl sona erdiği üzerine çok hikâye vardır; ben doğruya en çok benzeyenini anlattım*⁶⁴. Tomris Han böylece Kyros'un tam 29 yıl süren saltanatına son vermiştir⁶⁵.

Betim sanatındaki Amazon algısının değişmesinde tarihi gerçeklerin bir etkisi olmuş mudur? MÖ 6. yüzyılın sonlarına kadar Herakles veya Akhilleus gibi Helen kahramanlar karşısında mağlup gösterilen Amazon kadınları⁶⁶, yüzyılın sonları ile birlikte yerini Helen ve Amazon askerlerinin birlikte resmedildiği sahnelere bırakmasında⁶⁷ alegorik olarak Tomris Hanın etkisi var mıdır? Başlangıçta kahramanlar ile Amazonlar arasında başlayan mücadelenin yerini, özellikle MÖ 5. yüzyılın 2. yarısından başlayarak, düzenli ordular arasındaki savaşa terk etmesini⁶⁸ tesadüf olarak mı yorumlamalıyız? Bütün bu soruların cevabını Wolfram Martini'nin önemli mitolojik savaş sahnelerinin betim sanatındaki oranını zamansal olarak gösterdiği grafikte bulmak mümkündür (Res. 24)⁶⁹: MÖ 6. yüzyılın ilk üç çeyreğinde Kentauromakhia ile başat giden Amazonomakhia konusunun yüzyılın son çeyreğinde Gigantomakhia ile eşitlendiği, MÖ 5. yüzyılın ilk çeyreğinde Hoplomakhia ile yarıştığı, yüzyılın 2. çeyreğinde mitolojik savaş konuları eşlense de yüzyılın 2. yarısında Amazonomakhia konusunun diğer savaşların tamamına belirgin bir şekilde fark attığı gözlemlenmektedir. Oranlardaki bu değişim tesadüf olarak açıklamak mümkün değildir. Helenlerin Perslere karşı, özellikle MÖ 5. yüzyılda, kazandıkları küçüklü büyüklü zaferler alegorik olarak Amazon'lara yansımış gibidir. Diğer bir ifade ile MÖ 6. yüzyılın sonlarında Tomris Han ile başlayan kadın komutan hayranlığı Amazonomakhia kompozisyonuna yansımış, MÖ 5. yüzyılda özellikle Themistokles'in Perslere karşı kazandığı Salamis Deniz Zaferi⁷⁰ ile Helenler kendilerini Tomris Han gibi görmeye başlamışlardır. Bu durumda Amazonomakhia betimlerindeki Amazon kadınlarının iddia edildiği gibi alegorik olarak Persleri değil de Tomris Han liderliğindeki kadın savaşçıları temsil ettiğini ileri sürmek çok da abartılı bir iddia olmayacaktır.

Bu sonuç, Helen ve Yunan sanatını yüzyıllarca etkileyen bir konuyu medeniyetin barbarlığa karşı aldığı zaferin betim sanatına yansımaları olarak mı, Helen kültüründe feminizmin yükselişi olarak mı, Perslerin alegorik olarak gösterilmesi şeklinde mi yorumlamalıyız, sorularının da cevabıdır. Tomris Han'ın II. Kyros'un kesik başı ile Peter Paul Rubens'in 1633 tarihli (Res. 25)⁷¹ veya Antonio Molinari'nin⁷² 1692 tarihli yağlı boya tablolarında betimlenmesi de Tomris Han'a duyulan hayranlığın bir göstergesidir. Saksonya kontu Camillo von Marcolini'nin 1785 civarında Friedrichstadt'taki sarayının bahçesine dikilmek üzere yaptırdığı altı adet antik kahraman heykelinin arasında, özellikle Perslere karşı çok büyük bir zafer sayılan Salamis Savaşı'nın kahramanı Themistokles'in heykeli ile birlikte, sağ elinde II. Kyros'un kesik başı ile Tomris Han'ın da yer almasını tesadüflerle açıklamak mümkün değildir (Res. 26)⁷³.

⁶⁴ Herodot I. 214.

⁶⁵ Herodot I. 214. Ayrıca bk. Altheim - Stiehl 1970, 128. Ancak, Xenophon gibi bazı farklı kaynaklarda Kyros'un savaş meydanında değil de yatağında eceli ile öldüğünün anlatıldığı da göz ardı edilmemelidir: Xen.Kyr. VIII. C.7.

⁶⁶ Martini 2013, 176 Res. 42 Lev. 35

⁶⁷ Martini 2013, 174 Res. 40 Lev. 34

⁶⁸ Ayrıca bk. Martini 2013, 176 Res. 41 Lev. 35

⁶⁹ Martini 2013, 181 Res. 47 Lev. 38 .

⁷⁰ Mansel 1971, 285-288.

⁷¹ Berger 1979, 4 Res. 1, orijinali için bk. 13 Res. 9.

⁷² <https://altmeister.museum-kassel.de/33620/0/0/147/0/1/0/objekt.html>

⁷³ Bilindiği gibi kont von Marcolini, heykeltıraş Thaddäus Ignaz Wiskotschill'ye sarayının bahçesine dikilmesi için aralarında ünlü Helen devlet adamı Themistokles'in de bulunduğu kumtaşından heykeller yaptırmıştır. Bu heykellerden Themistokles ve Tomris Han'a ait olanlar günümüzde Dresten Friedrichstadt Belediye Kliniği parkında

Sonuç olarak yaşanan çok sayıda savaş ve kazanılan zaferler, Antik çağda kurgusal ve efsanevi savaşlar ile temsil edilmeye çalışılmıştır. Kuşkusuz bunların en anlamlı ve etkili Amazonomakhia'dır. MÖ 6. yüzyıl ile birlikte sanatçıların repertuarına giren konu, daha sonraki yüzyıllarda da kesintisiz bir şekilde resmedilerek günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Galip gelen tarafın belli olmadığı Amazonomakhia ile ne medeniyetin barbarlara üstünlüğü ne de Perslerin Amazon şeklinde alegorik gösterimi söz konusudur; anlatılmak istenen Tomris Han özelinde kadın askerlere, diğer bir ifade ile alegorik olarak Amazonlara duyulan hayranlıktır. Helenler, Tomris Hanı barbar olarak görmemiş, Pers galibi olarak kendileri ile eş değer bir konuma yükseltmişlerdir. Helenlerin Amazonlara karşı duyduğu ilgi ve sempatinin nedeni Tomris Han olmalıdır⁷⁴.

“Anadolu'nun mythosa katkıları salt efsane, uydurulmuş masal değildir. Anadolu kaynaklı efsanelerin hemen hepsi olmuş olayları yansıtır, yaşamış kişileri konu alır. Bu yüzden ki, bir gerçek payı ve tarihsel bir nitelik taşırlar. İzlerine destanlarda olduğu kadar, tarihçilerin ve coğrafyacıların eserlerinde rastlamamız bunu kanıtlar. Amazon'lar bu gerçeğin en belirgin örneğidir”, der, Azra Erhat Mitoloji Sözlüğü kitabının Amazonlar maddesinin girişinde⁷⁵.

Kaynaklar

Kullanılan kısaltmalarda Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün önerileri göz önünde bulundurulmuştur. Antik kaynak kısaltmalarında Der Kleine Pauly'deki şekil kullanılmıştır.

Altheim - Stiehl 1970 F. Altheim – R. Stiehl, Geschichte Mittelasiens im Altertum (Berlin 1970).

Arias - Hirmer 1960 P. E. Arias — M. Hirmer, Tausend Jahre Griechische Vasenkunst (München 1960)

Arr.an. Arrian, Anabasis of Alexander, Books I-IV, Books V-VII, Indica, P.A. Brunt, Loeb Classical Library 236, 269 (Cambridge, Massachusetts, London 1983/1989).

Avery 1972 H. C. Avery, “Herodotus' Picture of Cyrus”, AJPh 93, 1972, 529-546.

Berger 1979 R.W. Berger, “Rubens's Queen Tomyris with the Head of Cyrus”, Museum of Fine Arts Bulletin 77, 1979, 4-35.

Blok 1995 J. H. Blok, The Early Amazons. Modern and Ancient Perspectives on a Persistent Myth, R. van den Broek, H.J.W. Drijvers, H.S. Versnel (eds.), Religions in the Graeco-Roman World 120 (Leiden - New York - Köln 1995).

Bonfante 2011 L. Bonfante (ed.), The Barbarians of Ancient Europe, Realities and Interactions (Cambridge 2011).

Borbein 1995 A. H. Borbein (Hrsg.), Das alte Griechenland (München 1995)

korunmaktadır. Her iki heykel 41.600 Euro harcanarak restore edilmiş ve 13.01.2020 tarihinde parktaki yerine bir törenle tekrar dikilmiştir: <https://www.sachsen-fernsehen.de/sandsteinskulpturen-zurueckgekehrt-709007/#>

⁷⁴ Her ne kadar Arrius, Büyük İskender'in Asya'nın en güzel kadını olduğu söylenen Darius'un karısından sonra en güzel kız olduğu için Baktriya Kralı Oxyartes'in kızı Roxana'ya âşık olarak evlendiğini yazsa da acaba bu tercihte aynı coğrafyada yaşamış olan Tomris Hatun'un payı var mıdır ? Düşünülmeye değer bir olasılık gibi durmaktadır. Bu konuda bk. Arrian, Anabasis V, 19.5-6. - Liotsakis 2019, 129-131.

⁷⁵ Erhat 1996, 32

- Börner 2010 L. Börner (Hrsg.), Amazonen. Geheimnisvolle Kriegerinnen. Ausstellungskatalog Speyer, Historisches Museum der Pfalz (München 2010).
- Buitron-Oliver 1995 D. Buitron-Oliver, Douris. A Master-painter of Athenian Red-figure Vases (Mainz 1995)
- Coste-Messelière 1957 P. de La Coste-Messelière, Fouilles de Delphes IV,4: Sculptures du Trésor des Athéniens (Paris 1957).
- Dayagi-Mendels - Rozenberg 2013 M. Dayagi-Mendels - S. Rozenberg (Hrsg.), Chronicles of the Land. Archaeology in the Israel Museum Jerusalem (Jerusalem 2013).
- duBois 1999 P. duBois, Centaurs and Amazons: Women and the Pre-History of the Great Chain of Being (Michigan 1999).
- Erhat 1996 A. Erhat, Mitoloji Sözlüğü (İstanbul 1996).
- Fornasier 2007 J. Fornasier, Amazonen. Frauen, Kämpferinnen und Städtegründerinnen (Mainz 2007).
- Fleischer 1998 R. Fleischer, "Der Wiener Amazonensarkophag", *AntPl* 26, 1998, 7-54.
- Hafner 1992 G. Hafner, "Die beim Apollotempel in Rom gefundenen griechischen Skulpturen", *JdI* 107, 1992, 17-32
- Hdt. Herodotos, Herodot Tarihi, Çev. M. Ökmen – A. Erhat (İstanbul 1973).
- Hinds 2010 K. Hinds, Scythians and Sarmatians (New York 2010).
- Kimball 2002 J. D. Kimball, Savaşçı Kadınlar Amazonlar, çev. M. Çağdaş (İstanbul 2002).
- Liotsakis 2019 V. Liotsakis, Alexander the Great in Arrian's Anabasis, F. Montanari – A. Rengakos (eds.), Trends in Classics – Supplementary Volumes 78 (Berlin, Boston 2019).
- Mansel 1971 A. M. Mansel, Ege ve Yunan Tarihi (Ankara 1971).
- Martini 2013 W. Martini, "Die visuelle Präsenz der Amazonen in Athen im 6. und 5. Jh.v.Chr.", Ch. Schubert, A. Weiß (ed), Amazonen zwischen Griechen und Skythen. Gegenbilder in Mythos und Geschichte. Beiträge zur Altertumskunde 310 (Berlin/Boston 2013), 171-184.
- Mayor 2014 A. Mayor, The Amazons, Lives and Legends of Warrior Women across the Ancient World (Princeton-Oxford 2014).
- Muth 2008 S. Muth, Gewalt im Bild (Berlin 2008).
- Oberleitner 1993 W. Oberleitner "Die Neuaufstellung des Heroons von Trysa: Geschichte in Wien und Wiener G'schichtn", *AW* 24,2, 1993, 133-147.
- Quintus Quintus Smyrnaeus, The Fall of Troy, A.S. Way (trans.), Loeb Classical Library 19 (London 1984),
- Pemberton 1972 E. G. Pemberton, "The East and West Friezes of the Temple of Athena Nike," *AJA* 76, 1972, 303-310.
- Reeder 1996 E. D. Reeder (Hrsg.), Pandora. Frauen im klassischen Griechenland. Ausstellungskatalog Basel (Basel 1996).

- Schmidt 1960 M. Schmidt, Der Dareiosmaler und sein Umkreis. Untersuchungen zur Spätapulischen Vasenmalerei (Münster 1960).
- Snell 1960 Bruno Snell, The Discovery of the Mind. The Greek Origins of European Thought, T.G. Rosenmeyer (trans.) (New York 1960).
- Stewart 1985 A. F. Stewart, "History, Myth, and Allegory in the Program of the Temple of Athena Nike, Athens", Symposium Papers IV: Pictorial Narrative in Antiquity and the Middle Ages (1985), Studies in the History of Art 16, 1985, 53-73.
- Tarbell 1920 F. B. Tarbell, "Centauromachy and Amazonomachy in Greek Art: The Reasons for Their Popularity", AJA 24, 1920, 226-231.
- Trendall - Cambitoglou 1982 A. D. Trendall - A. Cambitoglou, The Red-figured Vases of Apulia II: Late Apulian (Oxford 1982)
- Weiß 2013 A. Weiß, "Perpetua als Anti-Amazone", Ch. Schubert, A. Weiß (ed), Amazonen zwischen Griechen und Skythen. Gegenbilder in Mythos und Geschichte. Beiträge zur Altertumskunde 310 (Berlin/Boston 2013), 137-150.
- Wünsche 2008 R. Wünsche (ed.), Starke Frauen. Ausstellungskatalog München, Staatliche Antikensammlung und Glyptothek (München 2008).
- Xen.Kyr. Xenophon, Cyropaedia II, W. Miller (trans.), The Loeb Classical Library (London - New York 1914).
- Zanker – Ewald 2004 P. Zanker — B. C. Ewald, Mit Mythen Leben. Die Bilderwelt der römischen Sarkophage (München 2004).

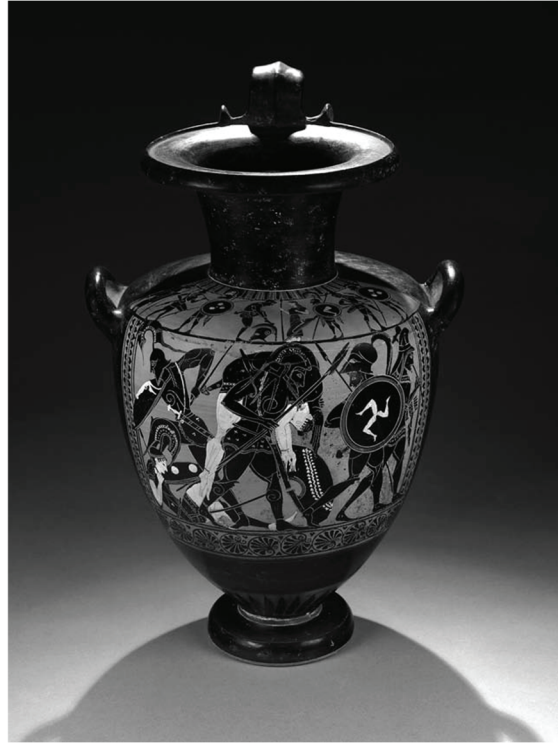
Resimler Listesi

- Resim 1 – Exekias ressamına ait İtalya Vulci'den Attik siyah figür amphora. *MÖ* 6. yüzyıl. British Müzesi. Foto: Mayor 2014, 296 Res. 18.2.
- Resim 2 – İtalya Vulci'den Attik siyah figür hydria. *MÖ* 510-500. British Müzesi. Foto: Mayor 2014, 301 Res. 18.5.
- Resim 3 – Timiades ressamına ait Attik siyah figür amphora. *MÖ* 570-560. Boston Güzel Sanatlar Müzesi. Foto: Blok 1995, Lev. 9.
- Resim 4 – Duris ressamına ait kantharos. *MÖ* 500-470. Brüksel, Kraliyet Sanat Tarihi Müzesi. Foto: Reeder 1996, 17 ve 375 Res. 4 ve 120.
- Resim 5 – Tyrins'den adak levhası. *MÖ* 700. Nauplia Müzesi. Foto: Blok 1995, Lev. 4b.
- Resim 6 – Douris ressamına ait kırmızı figür kantharos. *MÖ* 500-470. Foto: Buitron-Oliver 1995, Lev. 32, alttaki.
- Resim 7 – Akroter figürü. Delphi Apollon Kutsal Alanında Atinalılar Hazine Dairesi, *MÖ* 507 – 485. Foto: Coste-Messelière 1957, Lev. 87 üst.
- Resim 8 – Metop figürü. Delphi Apollon Kutsal Alanında Atinalılar Hazine Dairesi, *MÖ* 507 – 485. Foto: Coste-Messelière 1957, Lev. 27.
- Resim 9 – Apollo-Sosianus-Tapınağı Alınlığı. Rekonstruktion E. La Rocca. *MÖ* 450-430. Foto: Hafner 1992, 28 Res. 1 alt.

- Resim 10 – Bassae Apollon Epikourios Tapınağı Frizleri. *MÖ* 420. Foto: Fornasier 2007, 72-73 Res. 36.
- Resim 11 – Phedias'ın Athena Parthenos'unun kalkanı. Kopya. *MÖ* 440. Foto: Fornasier 2007, 71 Res. 35.
- Resim 12 – Trysa/Gölbaşı Heroonu, Batı frizden . *MÖ* 380-370. Foto: Oberleitner 1993, 136 Res. 8.
- Resim 13 – Halikarnassos Mausoleum, podyum frizinden detay. *MÖ* 350. Foto: Yazar
- Resim 14 – Amazon lahdi. Viyana, Sanat Tarihi Müzesi, Env. 169. *MÖ* 320. Foto: Fleischer 1998, Lev. 2B.
- Resim 15 – Halikarnassos'dan galdyatörler kostümü ile Amazon ve Akhilleus. Roma İmparatorluk Çağı. Foto: Weiß 2013, 144 Res. 16 Lev. 14.
- Resim 16 – Antiocheia a.O. Mozaïği. Hatay Müzesi, Env. MS. 4. yüzyıl. Foto: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Orient_méditerranéen_de_l%27Empire_romain_-_Mosaïque_byzantine_-5.JPG
- Resim 17 – Cladius Severinus ve karısı Berenice adına yapılmış Amazon Lahdi. 1990 yılında Aizanoi'ya 3 km mesafede nekropolde yapılan kurtarma kazılarında bulunmuş. MS. 2. yüzyıl. Kütahya Arkeoloji Müzesi. Foto: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kutahya_archaeological_museum_Amazonomachy_sarcophagus_8837_Panorama.jpg
- Resim 18 – Apulla'dan kırmızı figür kelç krateri. *MÖ* 4. yüzyıl. Foto: Trendall - Cambitoglou 1982, Lev. 170, 1.
- Resim 19 – Baltimore ressamına ait Güney İtalya'dan kırmızı figür volütlü kraterinden parça. *MÖ* 330. Metropolitan Sanat Müzesi. Foto: Mayor 2014, 250-251 Res. 15.1.
- Resim 20 – Campania'dan kırmızı figür çan krater. *MÖ* 5-4. yüzyıl. Manchester Üniversitesi, Whitworth Sanat Galerisi. Foto: Mayor 2014, 92 Lev. 7.
- Resim 21 – Attik kırmızı figür kylix. *MÖ* 520-480. München Statliche Antikensammlungen. Foto: Wünsche 2008, 71 Res. 5.22.
- Resim 22 – Agrigent'ten Attik kırmızı figür boyunlu amphora. *MÖ* 450-430. München Statliche Antikensammlungen. Foto: Wünsche 2008, 76 Res. 6.1.
- Resim 23 – Siyah figür krater. *MÖ* 500. München, Antikensammlung und Glyptothek. Foto: Börner 2010, 42 Res. Unten.
- Resim 24 – Foto: Martini 2013, 181 Res. 47 Lev. 38.
- Resim 25 – Peter Paul Rubens'in "Queen Tomyris with the Head of Cyrus" isimli tablosunun replikası. Foto: Berger 1979, 4 Res. 1.
- Resim 26 - Saksonya kontu Camillo von Marcolini'nin 1785 civarında Friedrichstadt'taki sarayının bahçesine dikilmek üzere yaptırdığı altı heykelden birisi olan Kraliçe Tomris Heykeli. Foto: <https://www.sachsen-fernsehen.de/sandsteinskulpturen-zurueckgekehrt-709007/#>

Res 1. Akhilleus Amazon Penthesilea' yı öldürürken.

Res. 2- Akhilleus Amazon Penthesilea'nın cesedini taşıırken.

Res. 3 – Herakles – Amazon Andromache.

Res. 4. Herakles Amazonu öldürürken.

Res. 5 - Amazonomakhia.

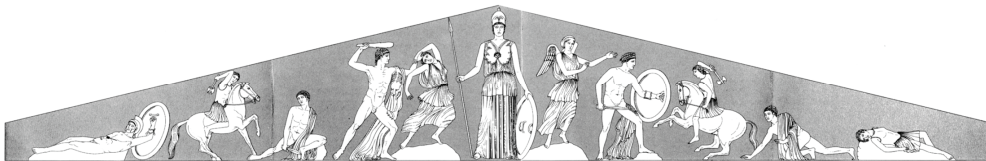
Res. 6 - Telamon ile Amazon.

Res. 7 –At üzerinde Amazon.

Res 8 - Theseus – Amazon Antiope.

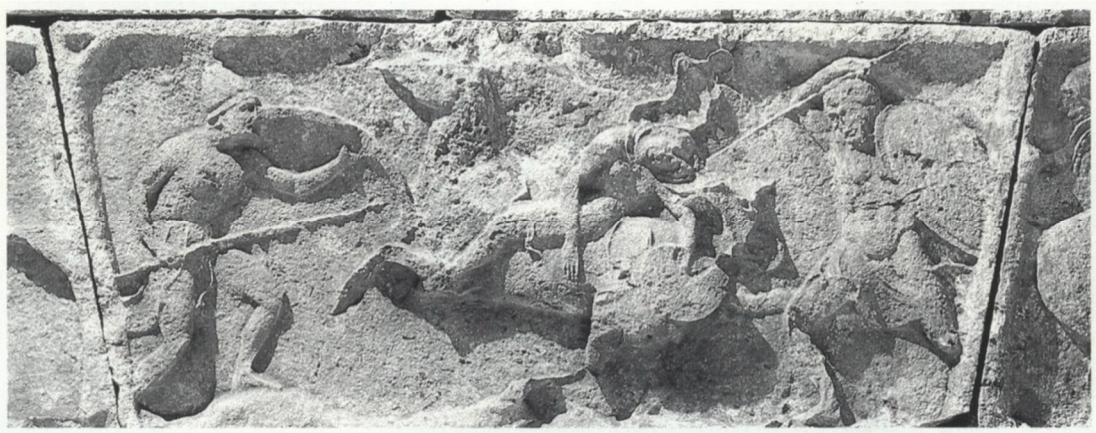
Res. 9 – Amazonomakhia.

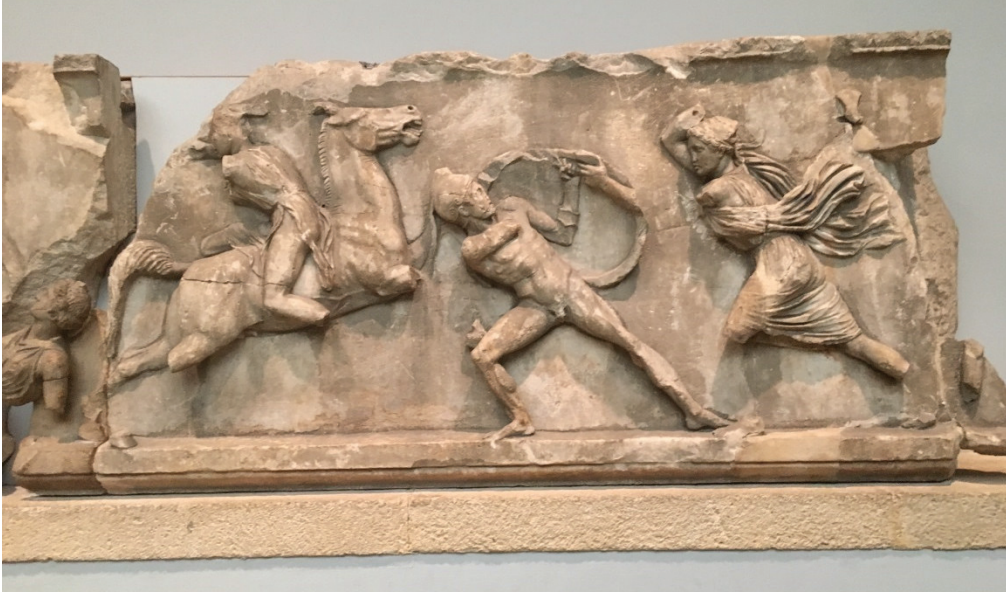
Res. 10 – Amazonomakhia.

Res. 11 – Amazonomakhia.

Res. 12 – Amazonomakhia.

Res. 13 - Amazonomakhia.

Res. 14 - Amazonomakhia.

Res. 15 - Amazon ve Akhilleus.

Res. 16 – Amazonomakhia.

Res. 17- Amazonomakhia.

Res. 18 - Herakles Hippolite'den altın kemeri alırken.

Res. 19 - Herakles Amazon kraliçesi Hippolyte'nin kemerini alırken.

Res. 20- Herakles Amazon kraliçesi Hippolyte'nin kemerini alırken.

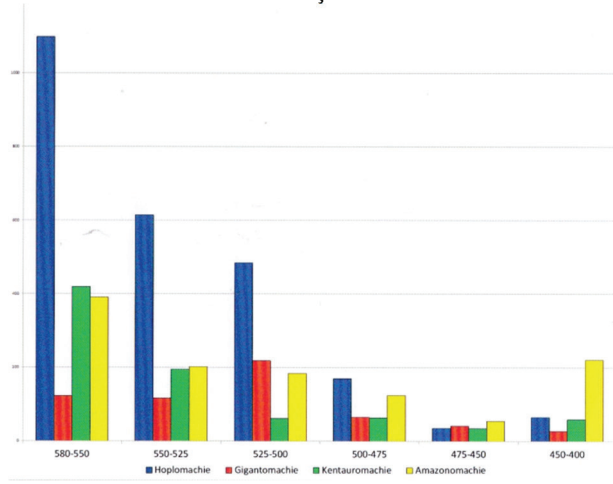
Res. 21 – Silahlarını kuşanmış şekilde koşan Amazon.

Res. 22 - At üzerinde Amazon.

Res. 23 – Silah kuşanan Amazonlar

Res. 24 - Önemli mitolojik savaş sahnelerinin betim sanatındaki yerinin zamansal karşılaştırmalarını gösterir grafik.

Res. 25 – Tomris Hana II. Kyros'un kesik başının taktim edilmesi.

Res. 26 - Kraliçe Tomris'in II. Kyros'un kesik başı ile heykeli.